

BO'LG'USI PEDAGOGLARNI SHAKLLANTIRISHDA PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA FANINING HOZIRGI KUNDAGI RIVOJLANISHI

*Safayeva Diyora Hamid qizi, Urganch davlat pedagogika instituti
o'qituvchisi*

CURRENT DEVELOPMENT OF THE SCIENCE OF PEDAGOGICAL ACMEOLOGY IN THE FORMATION OF FUTURE EDUCATORS

*Safaeva Diyora Hamid qizi, teacher of the Urgench State Pedagogical
Institute*

СОВРЕМЕННОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ АКМЕОЛОГИИ В ФОРМИРОВАНИИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Сафаева Дияра Хамид кызы, преподаватель

Ургенчского государственного педагогического института

Annotatsiya: Ushbu maqolada akmeologiyaning fan sifatida paydo bo'lishi, rivojlanishi, uning jamiyat hayotidagi o'rni, shu bilan birga akmeologiyaning ahamiyatli tomonlari, shaxsni rivojlantirishdagi o'rni va eng asosiysi, bo'lg'usi pedagoglarni shakllantirishdagi ahamiyati haqidagi fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: akmeologiya, ilmiy-uslubiy yo'naltirilganlik, insonni anglash, jamiyatshunoslik, professional, mentalitet, tabiiy-ilmiy yo'naltirilganlik, ijtimoiy-gumanitar yo'naltirilganlik.

Annotation: This article describes the emergence and development of acmeology as a science, its role in the life of society, as well as the important aspects of acmeology, its role in personal development, and most importantly, its importance in the formation of future pedagogues.

Keywords: acmeology, scientific-methodical orientation, human understanding, social science, professional, mentality, natural-scientific orientation, social-humanitarian orientation.

Аннотация: В данной статье описано возникновение и развитие акмеологии как науки, ее роль в жизни общества, а также важные аспекты акмеологии, ее роль в развитии личности, а главное, ее значение в становлении будущих педагогов.

Ключевые слова: акмеология, научно-методическая направленность, человеческое понимание, обществознание, профессионал, менталитет, естественнонаучная направленность, социально-гуманитарная направленность.

KIRISH. O'zbekiston Respublikasining ta'lim jarayonini isloh qilishdagi asosiy maqsadlaridan biri – bo'lg'usi pedagog kadrlarni zamon talablariga mos tarzda tayyorlash, har tomonlama rivojlangan barkamol shaxslarni tarbiyalashdan iborat. “Har qanday murakkab zamonaviy axborot texnologiyalar, integratsiyalar, fan sohasidagi olamshumul yangiliklar, avvalo, o'qituvchi tomonidan o'zlashtirilib, undan so'ng uning bilimi, dunyoqarashi, saviyasi, qobiliyati evaziga o'quvchilar ongi va tafakkuriga yetkaziladi”[1].

Ta'lim sohasidagi olib boriladigan har qanday ishlar o'z-o'zidan “kreativlik” tushunchasini olib

kirdi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi ko'rsatadiki, har qanday taraqqiy etgan davlatning muvafaqqiyatini belgilab beruvchi omil pedagoglarning ijodkorlik faoliyatlarini yuqori “cho'qqi”larga olib chiqish bilan uzviy bog'liq. Pedagoglar tabiatini o'zgartiradigan, ular shaxsini tarkib topishiga ta'sir qiladigan muhim fanlardan bir – bu pedagogik akmeologiya fanidir. Aniqlanishicha, inson shaxsining tarkib topishiga ta'sir qiluvchi kuchli omil – inson orttirgan tajribalarning tarbiya vositasi orqali bolalarga berilishi hodisasidir. Ma'lumki, inson shaxsi juda murakkab psixologik fenomen bo'lib, u kishining

e-mail:
diyorasafayeva@gmail.com

individual hayoti davomida ma'lum konkret omillarning ta'siri ostida asta-sekin tarkib topadi. Shu bois ham, akmeologiya – shaxsning rivojlanish va komillikka erishish jarayonini o'rganuvchi maxsus fan hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA. Akmeologiya—(grekcha “acme” - cho'qqi, nimaningdir yuqori bosqichi, gullagan davr ma'nolarini anglatadi) u insonni o'z taraqqiyot dinamikasida, takomili hamda hayot faoliyatining turli bosqichlarida o'zidagi eng kuchli qobiliyatlarni namoyon qilishning kompleks masalalarini o'rganadi. Yunonlar insonning nimagaki qodir bo'lsa qobiliyati va imkoniyati qirralarini ko'rsatishga xizmat qiladigan barcha yetuklik belgilari namoyon bo'lgan umrining shu qismini “acme” deb ataganlar. Mashhur qadimgi yunon donishmandlari va faylasuflari tarjimayi hollarida ko'pincha ularning hayotlarining boshlanish va tugash sanalari emas, balki ular o'zlarini dunyoga donishmand va faylasuf sifatida namoyon etgan vaqtlari, ya'ni “acme”si ko'rsatilgan. Misol tariqasida Diogen Leartes Geraklitni tanishtirar ekan: “Uning gullagan davri 69- olimpiadaga to'g'ri keldi”, deb aytganligini ko'rsatishimiz mumkin. Akmeologiya tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, akmeologiyani “kamolot yoki voyaga yetganlik psixologiyasini” bildiruvchi tushuncha sifatida Ribnikov tomonidan 1928-yilda fanga kiritilgan. Uning keyingi rivojiga Ananev o'zining “Inson bilim obekti” asari bilan hamda peterburglik olimlar o'z hissalarini qo'shishgan.

NATIJALAR. Akmeologik yondashuv bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik ijodkorlikni shakllantirishning ilmiy asosi sifatida pedagogika oliy ta'lim muassasasi talabalarining mazkur jarayon ishtirokchilari, kasbiy faoliyatning yetuk shaxslari va faol subyektlari tarzida namoyon bo'lishlariga asoslanadi hamda ularning subyekt va mutaxassis sifatida bosqichma-bosqich, uzluksiz o'z-o'zini takomillashtirishi va o'z-o'zini shakllantirishi uchun sharoit yaratadi. Pedagogik ijodkorlikning rivojlanishi xilma-xil qobiliyatlarning aks etishi bilan bog'liqdir. Pedagogik akmeologiya – bu o'qituvchi ishidagi professionallikka va kompetensiyaga erishish yo'llari haqidagi fan. Zamonaviy kasb-hunar ta'limi tizimidagi akmeologik yondashuv kasbiy

motivatsiya, ijodiy salohiyatni ro'yobga chiqarishni rag'batlantirish, o'qituvchining kasbiy faoliyatida muvaffaqiyatga erishish uchun shaxsiy resurslarni aniqlash va unumli foydalanishni mustahkamlashni ta'minlashdan iborat. Pedagogik akmeologiya konsepsiyasini shakllantirish uchun quyidagi tarkibiy qismlarga asoslanish maqsadga muvofiqdir:

- individuallikning akmeologik konsepsiyasi;
- pedagogik mahoratning akmeologik konsepsiyasi;
- sog'liqni saqlashning akmeologik konsepsiyasi;
- amaliy vositalar;
- akmeologik yordam;
- akmeologik maslahat.

Individuallik – bu shaxsiyat, faoliyat subyekti va o'ziga xos xususiyatlarini o'z ichiga olgan insoniyat rivojlanishining eng yuqori ideal bosqichidir. Inson uchun o'ziga xos individualligini, o'ziga xosligini kasbiy faoliyatda anglab yetish muhimdir, chunki u uchun bu uning haqiqiy, noyob, universal, ajralmas subyektlarning haqiqiy holatiga yaqinlashishdir.

Pedagogik mahoratni pedagogik mahoratning boshqa belgilari bilan birgalikda ko'rib chiqish mumkin (pedagogik san'at, kasbiy mahorat va o'qituvchining shaxsiy xususiyatlari).

Pedagogik mukammallik – bu o'qituvchi bo'lishga qodirlik va uning individualligi, salohiyatining maqsadga muvofiqligi, shuningdek, “acme” ga erishish uchun shartidir. Inson salomatligi shunga qaratiladiki, inson potensiali umumlashtirilgan tamoyilga asoslangan (individuallik, shaxsiyat, faoliyat subyekti, individuallik). Inson salomatligini akmeologik tushunish uni ta'lim bilan birlashtiradi. Shu bilan birga, u sog'liqning xususiyatlariga biologik, psixologik, pedagogik va tibbiy jihatlarni birlashtirilgan. Sog'liqni saqlashning akmeologik konsepsiyasi uning konstruktivligi va dinamizmi: jismoniy, aqliy, axloqiy va boshqa darajalarda sog'liqni saqlash va mustahkamlashni nazarda tutadi.

Amaliy vositalar akmeologik loyihalash, qo'llab-quvvatlash va maslahat berish usullarini o'z ichiga oladi. Akmeologik loyiha individual ish uchun ishlatiladi, hayot strategiyasini, xulq-atvorini yoki kasbiy rivojlanishini aniqlash bilan bog'liq.

Akmeologik yordam turli xil tashkiliy va

pedagogik tadbirlarga xizmat ko'rsatishda qo'llaniladi.

Akmeologik maslahat – bu o'qituvchilar bilan o'zlarining kasbiy faoliyatlari, pedagogik darajalariga erishishda yordam berish bilan bog'liq individual ish. “Men” konsepsiyasini o'zlashtirish, shakllantirish va amalga oshirish va boshqalar.

Akmeologiya nuqtayi nazaridan professionallik – bu “acme” tomon harakat qiladigan o'zini o'zi rivojlanayotgan shaxsning xususiyati yoki kasbdagi mahoratning eng yuqori cho'qqisi. Akmeologiya fan sifatida mutaxassisni kasbda va umuman hayotda rivojlantirishning asosiy yondashuvlarini, shuningdek, shaxsni takomillashtirish va o'zini rivojlantirishning muvaffaqiyatini, uning o'zini o'zi anglashining to'liqligini belgilaydigan omillar, sharoitlar, mexanizmlarni o'rganadi.

Pedagogik akmeologiyaning markaziy tushunchalaridan biri bu o'qituvchining kasbiy mahorati tushunchasi. Bu o'qituvchi shaxsining ajralmas xarakteristikasi sifatida tushuniladi, u kasbiy faoliyatning bir nechta turlariga egalik qilishni va talabalarni o'qitish va tarbiyalashda kasbiy pedagogik muammolarni samarali hal qilishni ta'minlaydigan o'qituvchida kasbiy muhim psixologik fazilatlarining mavjudligini nazarda tutadi.

Akmeologiya bugungi jamiyat rivojida ham katta o'rin egallagan. Chunki yoshlarning rivojlanishi, ularning munosib avlod bo'lib yetishishi, avvalo shaxsiy va kasbiy faoliyatida o'z o'rnini topishi muhim hisoblanadi. Bilamizki, ma'naviy jihatdan qoloq, o'z o'rniga ega bo'lmagan, tarixini bilmaydigan yoshlarni yot g'oyalar o'z domiga tortib oladi. Yoshlarning ongidagi bo'shliqni biz ezguliklar bilan to'ldirishga harakat qilmasak, ularni boshqalar yovuzliklar bilan to'ldiradi. Shunga ko'ra akmeologiyaning tamoyillarini quyidagicha sanashimiz mumkin:

1) Mamlakatimizda barkamol avlod tarbiyasiga katta ahamiyat berish, bunda ular uchun sog'lom muhit yaratish, ta'lim tizimini isloh qilish, qadriyatlar, urf odatlarni tiklash, yoshlarda ularga nisbatan hurmatni shakllantirish.

2) O'zbekistonda barkamol avlod tarbiyasida jismoniy, aqliy, ma'naviy jihatlariga e'tibor berish.

3) Jamiyat muammolarini yoshlar

muammolaridan ayro tasavvur qilib bo'lmaydi. Shu boisdan ham yoshlar shaxsining shakllanishida akmeologik bilimlardan foydalanish zarur. Akmeologiya insoniy fanlar tizimidagi fanlararo bilim sohasidir, bu o'z taqdirini o'zi belgilash, hayotiy tajriba, ijtimoiy muhit va ta'lim shaxsiy va kasbiy mahoratning rivojlanish qonuniyatlari haqidagi fan. U rivojlanish bosqichida bo'lgan yangi fandır.

Bugungi rivojlangan XXI asr olimlardan yanada puxtaroq, mukammalroq va zamon bilan hamnafas bilimlar talab qilmoqda. Chunki inson ham zamon bilan hamnafas rivojlanadi, o'sadi, u o'zgargan sari talablari, ehtiyojlari ortadi. Shu asosda zamonaviy akmeologiyada bir nechta asosiy vazifalarni ajratib ko'rsatish mumkin:

1) kamolot bosqichiga kirgan shaxsni o'rganish (jismoniy, psixologik, kasbiy rivojlanishdagi o'zgarishlar dinamikasi), shaxs rivojlanishining oldingi bosqichlarini o'rganish.

2) insonning kasbiy rivojlanishiga, intilish qobiliyatiga atrof-muhitning ta'sirini o'rganish.

3) kasbni egallash bosqichlarini o'rganish, uning ijodiy va salbiy omillarini o'rganish.

4) turli odamlarning professionalligini baholash usullari va vositalarini yaratish kabilardir.

XULOSA. Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, Pedagogik akmeologiya fani qancha rivojlangansa, jamiyat ham shu darajada rivoj topadi. Sababi o'z kasbining to'laqonli mutaxassisi bo'lgan o'qituvchilar qo'lida ta'lim-tarbiya olgan yoshlar tom ma'noda Uchinchi Renesans yoshlari bo'la oladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Shavkat Miromonovich Mirziyoyev. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasining 26 yilligiga bag'ishlangan marosimdagi nutqidan.
2. Анисимов. О.С. Акмеология и методология: проблемы психотехники и мыслетехники. 1998г. 3. Y.N. Elvira. Shaxsiy rivojlanish. 2019-y.
4. Xoliqov A.A. Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilar pedagogik mahoratini rivojlantirish. - Toshkent, 2015 y. 9-b.
5. Педагогическая акмеология: коллективная монография / под. ред. О.Б.Акимовой; ФГАОУ ВПО «Рос. гос. проф.-пед. ун-т». Екатеринбург, 2012. 24-55.
6. Musurmonova O. Ma'naviy qadriyatlar – sog'lom avlodni tarbiyalash vositasi. T., O'qituvchi, 1995y.
8. A.A.Xoliqov. Fransiyada pedagogik fikr taraqqiyoti. – T.: 1998.
9. The word book enceklopedia. – T.: 1994. 1-11-jildlar.